

LATGALES FOLKLORAS KRĀJĒJI

Baltu fil. stud.
Viktora Vionoga, 24076
studiju darbs

I Vecākais posms.

1. Visvecākās ziņas par latgaļu folkloru.
2. Jezuītu materiāli.
3. J. Macilevičs.
4. G. Manteifelis.
5. E. Volteris.
6. S. Uļjanovska.
7. V. Veryho.
8. Sīkāki uzraksti.
9. A. Jurdža darbs.

II Vidējais posms.

1. T. dz. krājēji Kr. Baronam.
2. Pasaku krājēji (
3. Ticējumu krājēji(prof. P. Šmitam.
4. Tautas dziesmu krājēji Šmita papildizdevumam.
5. Sīkāki krājumi un uzraksti.
6. Prof. P. Stroda darbība.

III Jaunākais posms:

Folkloras krātuves darbs un
visjaunākā laika folkloras krājēji.

*Kāpēc nav
minētas
H. Tikhonova
un A. P. S. grāmatas?*

L A T G A L E S F O L K L O R A S K R Ā J Ē J I .

Latgales apgabala vēstures īpatnējie apstākļi ir arī noteikuši to, ka folkloras materiāli te tik vēlū sākti krāt.

Pagājušā g. s. piecdesmitajos gados Vidzemē un Kurzemē sākās tautiskā atmoda. Šī kustība ievadīja un nobeidza ļoti plaša apmēra tautas tradīciju krāšanas posmu. - Latgalē ap šo laiku vēl valda stingra dzimtniecība.

Sešdesmito gadu sākumā Vidzemē un Kurzemē tautas dziesmas vāc jau paši latvieši. - Latgalē ap šo laiku dzimtniecība gan atcelta, bet zeme padota kolonizācijai; visur valda stingra rusifikācija un grāmatu iespiešanas aizliegums. Tikai pašos augšējos slāņos sākās tautiskā atmoda.

Sevišķi plaši tautas dziesmu krāšana attīstas astoņdesmitajos gados. Šo tautas tradīciju krāšanas posmu rēķina uz trīsdesmit gadiem (1869. - 1900.). Tad savākts pāri par 200.000 t. dz. un 6.000 pasaku. Šī rosība patiesībā jau sāk norimt, Kr. Barons tautas dziesmas sāk jau iespiest - tikai tagad Smelters nodod Visendorfam savu tautas dziesmu krājumu.

- Bet ja Latvju Dainās Latgales dziesmas sastāda tikai 16. daļu, tad prof. P. Šmita papildizdevumā tās aizņem jau gandrīz pusi. Tas liecina, ka Latgales folkloras krāšanas vēsturei vajaga būt visai interesantai. Un Latgales folkloras krājēji, mazā skaitā būdami, nav baidījušies to pašu veikt, ko citi lielā skaitā.

I VECĀKAIS POSMS.

1. Visvecākās ziņas par latgaļu folkloru.

Līdz Indriķa chronikai tieši par latgaļu folkloru ziņu nav. Maz tādu arī chronīstam Indriķim. Nozīmīgāks ir 11. nod. 7. § aizrādījums par ložu mešanu - vai pakļauties latīņu, vai krievu kristībai. Daži norādījumi ir arī 15. nod. 7. § un 16. nod. 3. §.

Tad, respektējot vēlākās plašās un diezgan noteiktās Jordāna ziņas (skat. tālāk), te zem jautājuma zīmes jāmin rinda citu autoru, kas sniedz līdzīgas ziņas, sevišķi citējot kādu raksturīgu teicienu: "Ej, nabadziņ, no šīs nelaimīgās pasaules uz citu labāku pasauli ..."

Sākums tam visam ir laikam S. Minstera Kosmogrāfija, kas iznāca 1550. g., vai arī citi vācu avoti. No tiem tad laikam (kā to liecina **Chrzanowskis**) sev attiecīgās ziņas ņēmis M. Beļskis, kura Pasaules chronika iznākusi vairākos izdevumos: 1534., 1550., 1551., 1554., 1562., 1564., 1597.g. ¹⁾

Vēlāk šīs līdzīgās ziņas sniedz arī M. Strijkovskis, kura chronika iznākusi 1582. g. ²⁾

No 1584. g. ir pirmā latviešu teika. Tā ir arī pirmā teika no Latgales - par Rēzeknes pili. To uzrakstījis Vartmanis. ³⁾

2. Jezuītu materiāli.

Visu minēto autoru ziņas ir stipri neskaidras un fragmen-tāras. Bieži tās ir apšaubāmas, un nevar zināt, kas te attieci-nāms uz Latgali. Tāpēc, kā pirmie un plašākie avoti par Latgales folkloras vecāko slāni uzskatāmi jezuītu raksti. Tie gan sniedz ziņas tikai par magiju un mītologiju, bet savā skaidrībā un pla-šumā pārspēj dažu labu 19. g. s. materiālu.

1599. g. 3. decembrī Rīgā P.P.Kulesijs raksta viceprovinci-ālam vēstuli par latviešu paradumiem. ⁴⁾ Tie ir Kulesija paša vērojumi Latgalē par turienes iedzīvotāju dievībām, parašām un magiskajām darbībām. Tas ir viens no plašākajiem jezuītu materi-āliem par latgāļu folkloru.

P.P.Kulesijs nāk no Vidzemes ⁵⁾, dzimis ap 1572. g. Mācījies Braunsbergā un Rīgā. 1593. g. uzņemts ordenī. No 1599. - 1614. g. Kulesijs skaitās pie Rīgas kolēģijas. Pēc tam ir Cēsu kolēģijas superiors. Ap 1630. g. dibina Daugavpils rezidenci un ir vairākus gadus par tās superioru. Miris Viļņā 1641. gadā. Labi pārvaldījis latviešu, poļu un igauņu valodu. Kā misionārs darbojies arī Lie-tuvā, Krievijā un arī poļu karaspēkā.

Pēc prof. K. Strauberga domām ⁶⁾ Kulesija vēstule ir pama-tā vēlākajām Strībinga ziņām. Atšķirība ir tomēr vērojama.

---

1) Pēc K. Estreichera Bibliografija Polska XV - XVI stol. Kraków. 1875. un Bibliografia Polska, Część II, T.I. Kraków. 1882. Estreichera ziņas nav konsekventas. Par Beļski rakstījis B. Brežgo - Sējējs 1939. g. 10. un Speke IMM 1929. II 513.lp.

2) A. Spekes raksts IMM 1930. g. I 486 lp.

3) K. Egles raksts Latv. lit. v. L. Bērziņa red. I, 409.lp.

4) Kleijntjenss, II 253. - 257. lp.

5) Kleijntjenss, II (Ātālogi personarum...) 286. un 308. lp.

6) Latv. bur. vārdi II 630.lp.

1606. gada ziņojumu ⁷⁾ ir sarakstījis Jānis Strībings. Viņš te stāsta par savu misiju ceļojumu uz Ludzu un Rēzekni, kur sniegts ļoti plašs seno latgaļu reliģijas, kulta, dažādu ticējumu, aktīvās magijas un mirušo apglabāšanas ceremoniju apraksts.

Šo aprakstu annālēs savā apstrādājumā sniedz E. Tolgsdorfs (Manharts op. cit. 445. lp.) un tas izmantots arī 1613. g. vizitācijas ceļojuma protokolam (Manh. 451. lp.). Tālāk šim aprakstam kā papildinājums pieslejas līdzīgās Rostovska vēstures (252. lp.) un Cēsu kollēģijas annāļu ziņas (Manh. 454. lp.).

Joh. Strībings, cik to pēc Rīgas kollēģijas annālēm un Catalogi personarum ... ⁸⁾ varam uzzināt, bijis Rīgas kollēģijā no 1605. - 1614. g. Ceļojis uz Rēzekni un Ludzu, tāpat arī pa Lietuvu ⁹⁾. No 1614. g. pavasara Strībings ir Cēsu rezidencē un paliek tur, domājams, līdz tās likvidēšanai 1625. g. No 1631. g. līdz 1648. g. Strībingu atrodam Daugavpils kollēģijas sarakstos.

Pošakovskis ¹⁰⁾ (1684. - 1754.) savā biogrāfiju kopojumā sniedz arī T. Kveka biogrāfiju, kurā ļoti plašs apraksts par 4 latgaļu rudens svētkiem. Domājams, ka šīs ziņas nāk no paša Kveka ¹¹⁾.

Teofils Kveks dzimis 1680. g. 25. okt. 1699. g. uzņemts ordenī. Bijis centīgs misionārs. Miris Daugavpilī 1738. g. 29. maijā. Pratis latviešu, poļu, leišu un nedaudz arī vācu valodu ¹²⁾.

1725. g. apraksta autors no Daugavpils rezidences "Litterae annuae", kas sniedz tik skaidras ziņas par latgaļu dieviem un liepas un ozola kultu - nav zināms.

Īsāku norādījumu ir ļoti daudz - gan ziņojumos, gan mājas vēsturēs, gan annālēs. Tur aprakstīta veļu barošana un cheiromantijas paņēmieni. Tur sniegti pat burāmie vārdi un stāstīts, ka latgaļiem bijuši arī upurētāji. Visas šīs ziņas, kas tik skaidri apgaismo šo seno laikmetu - ir ļoti vērtīgas.

---

7) V. Manharts, Latviešu-Prūšu mītologija 441. - 445. lp. un E. Kurtz, Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu... 182.-185. lp.

8) Kleijnt. II 98. skk., 283., 286., 303. skk.

9) Manharts op. cit. 448. lp.

10) Kleijnt. I 469. lp.

11) Straubergs, Latv. bur. v. II 633. skk.

12) Kleijnt. II 362. lp.

Ārpus ziņojumiem un annālēm stāv jezuita Jordāna autobiogrāfija, kas līdz mūsu dienām uzglabājusies tikai Dagdas muižnieka Buinicka atreferējumā¹³⁾. Te sniegtās ziņas ir reizēm mazliet savādākas, bet tā kā reizēm tās atkal saskan ar citu jezuitu darbiem, tad ignorēt tās nevar. Jordāns min, ka latgaļi pielūguši pārkonu un upurējuši ozolam. Bijuši pavasara svētki un mirušo dienas (Dieva dienas). Sīki Jordāns apraksta mirušo apglabāšanas ceremoniju un sniedz zīmīgo aizrādījumu, ka latgaļi sūtījuši mirušo uz labāko viņpasauli, kur viņu nekas nemocīšot, bet viņš pats varēšot mocīt citus.

Jordāns dzimis Latgalē. Te viņa tēvam, Piltenes pils dzērienu pārzinim, piederējusi sādža. 1636. g. Jordāns iestājies kaŗavīru rindās un kaŗojis pret zviedriem. Pēc kaŗa iestājies jezuitu ordenī un darbojies par priesteri Latgalē un citur. Dr. J. Kleijntjensa Catalogi ... min. A. Jordānu kā skolotāju Daugavpilī jau 1723. un 1724. gadā.

St. Zaļenskis sava lielā darba V sēj. 14) stāsta, ka M. Rota laikos Dagdas apkārtnē cilvēki bijuši stipri mežonīgi. Daudzi bijuši kristīti tikai vārda pēc. Viņi godājuši ozolus un citus kokus kā dievus.

Arī 1775. g. katechismā, ko laikam sarakstījis pats Rots, 1. baušļa izskaidrojumā ir aizrādījumi par magiju un mantiku.¹⁵⁾

Vēl jāpiemetina kāda sīkaka ziņa. Tiesu zvērestā no 1692. gada minēts apburtais alus, no kuŗa vajadzējis divus gadus slimot. 16)

No pirmajām 19. g. s. ziņām pārē vārdos jāmin Zaļmuižas ārsta A. Branta raksts¹⁷⁾. Prof. P. Šmits savā ticējumu krājumā ievietojis trīs fragmentus no šī raksta - par latviešiem, resp. latgaļiem. Te sveštautietis pirmo reizi veltī dažas rindas arī latgaļu zemniekam.

---

13) M. Bukša raksts Zīdūnī 1939. g. 5. num., 133. lp. un B. Brežgo raksts Sējējā 1937. g. 7. num.

14) Zaļęski, Jezuići w Polsce. Atreferęjums-V. Skuja-IMM 1938.g. Nr. 2, 201. lp.

15) Nauka Chrzesciańska Łotewskim Językiem Wyrazona. Wilno. 1775.

16) Rakstu krājums "Sējęjs" II daļa 25. lapp. un M. Apęs, Latgaļišu literatūras vēsture 14. lp.

17) A. Brant, Polnisch Livland und dessen Bewohner. - Das Inland, 1845. g. 27. num.

3. Jāzeps Macilevičs.

Ar daudz lielāku godu te mināms baznīckungs Jāzeps Macilevičs, kas - kaut arī nav nekāds folkloras krājējs - savā grāmatā 18) sniedz tik daudz ziņu no folkloras un tādas, ka Lerchis - Puškaitis viņu var nosaukt par vecāko 19. g. s. tautas tradīciju krājēju 19). Par Macileviča materiālu kuplumu liecina jau tas vien, ka attiecīgajai nodaļai (pavisam 30 nodaļas un 323 lp.) Macilevičs ziedo veselas 88 lp. Te var atrast ticējumus par lietuvēnu, par rudzu apburšanu, un kā^{to} ar attiecīgām darbībām un formulām likvidēt. Te ir arī daža paruna, teika par Volkenberga pili 20) un t.t.

Jāzeps Macilevičs dzimis un audzis Latgalē. Strādājis kā priesteris Kaunatā un Asūnē, bet cītīgi sekojis svarīgākiem dzīves notikumiem visā Latgalē 21).

4. Gustavs Manteifelis.

Macileviču tomēr nevaram uzskatīt par pirmo folkloras krājēju Latgalē. Ja arī viņš savā grāmatā sniedz visai derīgas ziņas, tad tomēr tās domātas tikai mānticības apkaņošanai. Pirmā Latgales tautas tradīciju krājēja gods tāpēc pienākas G. Manteifelim. Viņa kalendārā 22) 1862. gadam pirmo reizi iespiestas latgaļu tautas dziesmas. 42. un 43. lp. redzam septiņas tautas dziesmas - 27 četrriņdas. (Šīs tautas dziesmas viņa vēlākajā krājumā uzņemtas ar šādiem numuriem: 25, 34, 35, 36, 37, 38, 31, 32, 33 un 23). Vēl 1862. gada kalendārā ir 5 mīklas un 1 pasaka. 1870. gada kalendārā atkal pārspiesta viena no šīm septiņām tautas dziesmām.

Tātad jau pirms 1862. gada Manteifelis ir vācis tautas dziesmas, bet iespiestas tās tikai 1869. gadā. Tautas dziesmas vākdams, Manteifelis sekoja tajā laikā jau populārajai tradīcijai.

---

18) J. Macilewicz, Pawujciejszona un wyssajdi sposobi ... Wilna. 1850. g.

19) Lerchis-Puškaitis, Latv. tautas pas. un teikas, 7. sēj. ievads.

20) Šī teika pēc tam ceļojusi pa šādiem izdevumiem:

a) Rigasche Zeitung, 1882. g. 240. num.

b) Sitzungsberichte der Gesellschaft... Rīga, 1884. g.

c) Baltische Monatschrift, 29. sēj. 723. lp.

d) Fr. Bienemann, Livländisches Sagebuch, Rewal. 1897.

e) P. Šmits, Latv. pasakas un teikas, Rīgā, 1925.-1938. g.

21) M. Apels, Latgalīšu literatūras vēsture 15. lp.

22) Inflantuziemies Ķajkagromota aba kalenders uz 1862. g.

Kopā ar komtesi Celīnu Plāteri viņš savācis 170 tautas dziesmas. Manteifelis esot tās vācis no Rēzeknes un Dricēnu apkārtnes, bet Plātere no Krāslavas.²³⁾ Dziesmas iespiestas "Magazin der lett.lit. Gesellschaft" 14. sējuma 2. daļā. Šajā krājumā tautas dziesmas sakārtotas zināmā kārtībā. Sākumā liktas garākās dziesmas. 5.-9. Ziemassvētku dziesmas, 18.-96. dziesmas par jauno ļaužu dzīvi, 97.-99. par kumeliņu, 100.-106. mītologiskas dziesmas (arī 148.-156.), 107.-118. ganu dziesmas un 119.-146. bāriņu dziesmas.

Šis ir pirmais un tajā laikā arī plašākais latgaļu tautas dziesmu krājums. Pēc tā iznākšanas labu laiku nekas jauns neparādās. Kur tautas dziesmas vajadzīgas, tur izmanto šo krājumu.

Tā "Latviešu kalendārā" 1879. gadam ievietotas 26 t. dz. no Manteifeļa krājuma (2 t. dz. ir no Brīvēznieka krājuma).

Arī A. Dīriķa rakstā²⁴⁾ ievietotā t. dz. ņemta no Manteifeļa krājuma (104. dziesma).

No sava krājuma Manteifelis ņēmis trīs t. dz. arī savai grāmatai "Inflenty Polskie" (Poznaņā, 1879. g.).

Arī grāmatā, kas veltīta Mickeviča piemiņai "... Z ziemi pagórków lesnych z ziemi tak zielonych..." (Varšavā, 1899. g.), Manteifels, rakstīdams par latviešiem un viņu dziesmām, izmanto vēl savu krājumu, ņemdams no tā kādas 15 tautas dziesmas.

Arī Manteifeļa grāmatā "Księstwo Inflanckie 17. i 18. stulecia", Krakow, 1897., minēta kāda tautas dziesma no viņa pirmā krājuma.

Manteifelis ir uzrakstījis arī teiku par Volkenbergu, kas publicēta avīzē: "Rigasche Zeitung" 1878. g. 62. lpp. Pēc tam:
Sitzungsberichte... 1878. g. 62. lp.;
Mitteilungen 14. sēj. 300. lp.;
Bienemann, Livl. Sagebuch, 1897. g.;
L. Puškaitis, Latv. pas. un teikas 7. II 76. lp.;
P. Šmits, Latv. pas. un teikas.

Gustavs Manteifelis dzimis 1832. gada 18. novembrī Dricēnu muižā. Pirmo izglītību ieguvis mājās. Tad iestājies Jelgavas gimnazijā un pēc tās beigšanas studējis jurisprudenci Tērbatas universitātē, ko 1859. gadā beidza ar magistra gradu. Jelgavā un arī Tērbatā G. Manteifelis nāk sakaros ar latviešu studentiem, kas vēlāk kļuva tautas atmodas laikmeta darbinieki. Te laikam

23) G. Manteuffel, Bibliographische Notiz... - Magazin der lett. liter. Gesellschaft 17. sēj. 2. daļa.

24) A. Dīriķis, Poļu Vidzeme - Baltijas Vēstnesis 1871. g. 41.-45.

Manteifelis saņēmis arī ierosmi tautas dziesmu krāšanai. Pēc studiju beigšanas G. Manteifelis kādu laiku ceļo pa ārzemēm, tad strādā Rīgā kā Iekšlietu ministrijas ierēdnis. Tikko Latgalē tika atcelta dzimtniecība, Manteifelis sāka izdot latgaļiem kalendāru, kas iznāca veselus desmit gadus. Manteifelis sarakstījis arī sešas garīga satura grāmatas. Par Latgali Manteifelis daudz rakstījis arī poļu un vācu valodā. Gustavs Manteifelis miris 1916. gada 24. novembrī Bonifacevas muižā. 25)

Kā no Manteifeļa neatkarīgas, bet šajā laikā uzrakstītas jāmin "Balss" 1880. g. 52. numurā ievietotās 13 vitebskiešu tautas dziesmas rakstu valodā. Domājams, ka tās ir no Krustpils pagasta, un tāpēc mazāk interesē.

Arī Becenbergera darbā "Lettische Dialektstudien" 26) ir kāda Varaklānos dzirdēta pasaka, tautas dziesma un 3 mīklas.

A. Goba savā grāmatā "Latgale" 99. lpp. publicē kādu tautas dziesmu, kas ierakstīta kādā 1886. g. ar roku rakstītā burtnīcā. Dziesmas uzrakstītājs nav zināms.

No tautas dzirdēti arī folkloras materiāli 1889. g. Tēvijas Feļetonā:

Tā 6., 45. un 47. numurā ir ievietotas četras teikas. Divas uzrakstījis Krēsliņu Jānis un divas Krustpiliētis. Vēl 50. numurā ir 2 Krustpilieša pierakstītas tautas dziesmas.

Arī 1889. g. Katōļu Mōju Kalendarā ir 2 P. Smeltera rakstītas tautas dziesmas.

Protams, ir arī citi tautas tradīciju uzrakstījumi gan latviešu, gan arī cittautu izdevumos. Bet visus tos te minēt nav ne vajadzības, ne nozīmes.

5. E. Volteris.

Tagad pievērsīsimies trim sveštautiešiem, kas ap šo laiku ir publicējuši savus krietni plašos Latgales folkloras krājumus. Tie ir: E. Volteris, St. Uljanovska un V. Veryho.

1890. gadā iznāca Voltera tautas dziesmu krājums: „**Материалы для этнографии Латышского племени Витебской губернии**” Starp 1010 t. dz. vairāk kā 750 ir latgaļu dialektā. Viss lielais to vairums ir no Daugavpils apriņķa, kur savukārt izcilu vietu ieņem Preiļu pagasts. Vismazāk tautas dziesmu ir no Rēzeknes apriņķa.

Šis ir pirmais zinātniski iekārtots latgaļu tautas dziesmu krājums. Īstenībā tautas dziesmas te ir tikai kā ilustratīvs ma-

---

25) Latgolas Bolss, 1943. g. Nr. 5, 3. lpp.

26) Mag. der lett. Ges. 17. II d.

teriāls latviešu ticējumu, svētku un dažādu parašu aprakstam. Bet tā kā Volteris nav nekāds īsts pētnieks, drīzāk bibliologs, tad viņa krājumā arī ir tik daudz kļūdu. Pirmais uz tām aizrāda Visendorfs²⁷⁾, atsaukdamies uz Smeltera un Trasuna aizrādījumiem. H. Tichovskis²⁸⁾ vaino Raini; viņš esot bijis slikts korektors.

Eduards Volteris dzimis 1856. g. Rīgā kā aptiekara dēls. Studējis Leipčigas universitātē. 1877. gadā pāriet uz Tērbatu, kur 1879. gadā beidz slāvu filologiju. Tad pāriet uz Maskavu un Charkovu, un publicē dažus rakstus. Tad viņš ir Pēterpils zinātņu akadēmijas dienestā un 1882. un 1884. g. vasarās apceļo Latgali, vākdams etnografiskos materiālus. 1918. gadā Volteris pāriet uz Viļņu, vēlāk uz Kaunu. Te viņš arī miris 1941. gadā.²⁹⁾

6. S. Uļjanovska.

Volterim līdzīgi strādājusi arī poļu pētniece Uļjanovska. Viņa ievērojama ar to, ka sniedz pirmo lielāko latgaļu pasaku krājumu. Uļjanovskas darbs saucas: "Łotysze Inflant Polskich..." Tas iespiests Polijas zinātņu akadēmijas rakstu krājumā "Zbiór wiadomości do Antropologii Krajowej" (I d. 15. sēj., II d. - ?, III d. 18. sēj.). I un II daļa ir iznākušas arī atsevišķā novīlukumā 1891. un 1892. gadā.

Uļjanovska sniedz 329 tautas dziesmas un 75 pasakas. (Darba trešajā daļā - latviski un poliski). Plašajā etnografiskajā aprakstā var vēl sameklēt dažas parunas, dzīvnīeku uzrunas, puķu nosaukumus u. c. Krietni vien materiālu ir arī no nerātnajām tautas tradīcijām. Ir arī dažas latgaļu romances³⁰⁾. Visus šos materiālus Uļjanovska savākusi Viļānu apkārtnē.

Pirmais Uļjanovskas materiālus izmantojis Kr. Barons savām Latvju Dainām. L. Puškaitis savā pasaku krājumā nav nekā no Uļjanovskas darba paņēmis, jo viņš to nepazīnis. No jauna šo vērtīgo darbu uzgājis prof. P. Šmits Berlīnē.³¹⁾ Viņš ievietoja savā pasaku krājumā 69 Uļjanovskas pasakas, tādā kārtā ierādīdams viņai arī starp jaunākajiem krājējiem goda pilnu vietu.

---

27) Mag. der lett. Ges. 20. I d. 19. lp. Ari Manteifelis dod savu atsauksmi, reizē sniedzams labu bibliografiju par citām recenzijām. Mag. 19. II d.

28) IMM 1937. g. 3. num. (287. lp.).

29) Prof. J. Endzelīna lekcijas: Ievads baltu filoloģijā.

30) Kādas krājuma romances variants ievietots Zīdūnī 1940.g.4.num.

31) Prof. P. Šmits - Daugava 1928. g. I 504. lp.

Biografiskās ziņas par Stefaniju Uljanovsku Latvijā grūti sameklēt. Domājams, ka viņa bijusi Polijas zinātņu akadēmijas locekle. Daudz rakstījusi par etnografijas jautājumiem, piem., 1884. g. (K. Estreicher, Bibliografia Polska, Cześć II, T. III.)

7. V. Veryho.

Otrais poļu pētnieks V. Veryho savā darbā "Podania Łotewskie" (1892. g.) neseko abiem pirmajiem autoriem, bet sniedz tikai materiālus vien - 32 pasakas poļu tulkojumā. Šīs pasakas savāktas Stiglavas draudzē (Ludzas apriņķī). 19 pasakas pastāstījusi kāda Honorata-Benedikta meita, 8 pasakas - Marija Barkanova un 5 pasakas - Veronika Rausāne 32).

Arī par Vladislava Veryho dzīvi maz kas zināms. 1889. gadā viņš sarakstījis 2 grāmatas par baltkrievu folkloru: "Dumki białoruskie" un "Podania białoruskie" (K. Estreicher, op. cit.).

8. Sīkāki uzraksti.

Ar šo varētu izbeigt vecākā folkloras krāšanas posma apskatu. Jāpiemin te tikai vēl daži atsevišķi tautas tradīciju uzraksti, kas parādījušies periodikā u. c. līdz 1894. gadam. Te tad jāpabeidz to ziņu sniegšana, ko, chronologiskajam apskatam pakalpodams, biju iesācis tūlīn pēc Manteifeļa darbības apskata. Atsevišķi tautas tradīciju iespaidumi šajā laikā nav bieži sastopami. Plašāki latgaļu folkloras uzraksti rodas tikai 20. g. s. sākumā.

Auniņa rakstā "Über der lettische Drachen Mythus" (Mag. 19. I d. 1891. g.) ievietotas 9 pūku pasakas (2 pie tam dialektā, ko iesūtījis Strūžānu skolotājs Brasliņš).

II Jelgavas L. B. Rakstu Krājumā 1893. g. iespiestas 16 Raiņa priekšzīmīgi uzrakstītās tautas dziesmas. 8 t. dz. ir no Višķu un 8 no Jāsmuižas pagasta. Te ir arī 4 teikas no Krustpils pagasta. Tās uzrakstījis Pēteris Allunāns. 1894. gada Dienas Lapas etnografiskajā pielikumā (Etnografiskās ziņas par latviešiem IV). ievietots skaitāmais pantiņš no Domopoles, ko uzrakstījis Krēsliņu Jānis.

Protams, ir vēl arī daudz citu uzrakstu, kas te nav minēti.

---

32) Sk. Veryho darba ievadu.

9. A. Jurdža darbs.

Pirms pāriešanas pie otrā folkloras krāšanas vēstures posma jānoskaidro, kurš no latgaļiem pirmais sācis krāt tautas tradīcijas. Jau minēju, ka Goba publicējis kādu t. dz., kas rakstīta 1886. gadā. Zinām arī, ka 1898. gadā Katōļu Mōju kalendārā ir 2 Smeltera uzrakstītas tautas dziesmas. - Tomēr būs laikam gan tā, ka par pirmo folkloras krājēju - latgalieti jāuzskata Andreju Jurdžu. Viņa tautas dziesmu krājumi nav datēti, bet ir ziņas, ka Jurdžs, jau mazs būdams, esot rakstījis dzirdētās tautas tradīcijas³³⁾. Un tāpēc, lai arī Trasunam jau pirms 1889. gada bijis tautas dziesmu (sevišķi Jāņa dziesmu) krājums³⁴⁾, un lai arī cik agri Smelters būtu sācis krāt tautas dziesmas, Jurdžus šajā ziņā pārspēt nevarēs neviens.³⁵⁾

Par Andreju Jurdžu³⁶⁾ stāsta gandrīz legendāras ziņas. Viņš dzimis 1845. gadā Nautrēnos. Jau ganu puika būdams, rakstījis tautas dziesmas - ar ogli uz bērza tāss. Pašam visu no grāmatām mācoties, arī izveidojies viņa īpatnējais rokraksts, kādā sarakstītas visas biezās grāmatas. Šajās viņa grāmatās, no kurām 15 sadega, bija pierakstīts arī ļoti daudz tautas dziesmu un pasaku. Bez latviešu valodas Jurdžs mācējis arī poļu, krievu, leišu un latīņu valodu. Rakstot tā sabojājis acis, ka 1919. gadā palicis akls. Miris 1926. gadā. No Jurdža materiāliem folkloras krātuvē pašlaik ir 1455 objekti. Jurdža materiāli publicēti Zīdūnī 1923. gada 67. num., 1927. g. 5. num., 1928. g. 1. un 8. numurā u. c.

Tā kā Trasuna tautas dziesmas un meldijas nav iespiestas Latvju Dainās, ne arī uzglabājušās, tad savukārt no pirmajiem latgaļiem Smelters ir lielākais tautas tradīciju krājējs. Viņa materiāli ir kodols visām latgaļu t. dz. Barona krājumā.

---

33) D. Latkovskis, Nacionalō atmūda Latgolā - Jaunais Vords 1939. g. 17. num.

34) A. Gobas raksts - Atpūta 1932. g. 376. num.

35) Smelters neatceras, kad viņš īsti sācis krāt t. dziesmas - V. Skuja - Zīdūnis 1938. g. 12. num. (353. lp.).

36) D. Latkovskis op. cit. 17. num.

II VIDEJĀIS POSMS.

1. Tautas dziesmu krājēji Kr. Baronam.

Zinām, ka Barons tikai tad varēja sākt iespiest tautas dziesmas, kad to iesūtīšanas straume bija daudz maz mitējusies. Īstenībā bija tā: pārējā Latvijā mitējusies, Latgalē nebija ne-maz sākusies. Kr. Barons sāka izdot savu krājumu bez latgaļu tautas dziesmām.

Bet 1889. gadā pie jau minētā Fr. Trasuna ieradās divi jaunieši: kleriks P. Smelters un F. Laizāns. Pēc jūsmīgas apspriedes viņi nolemj vākt tautas dziesmas. Tā kā pēc tam viņi abi studē seminārā, tad dziesmas vāc pa vasaras brīvlaiku.

1895. gadā Smelters ir par baznīckungu Pēterpilī. Te viņš iepazīstas ar H. Visendorfu ³⁷⁾ un nodod viņam savu tautas dziesmu krājumu kā pirmais no latgaliešiem. Tautas dziesmas tiek pārrakstītas un sūtītas Baronam. Pa iespiešanas laiku Smelters ir galvenais latgaļu tautas dziesmu korektors. Viņš uzaicina arī savus draugus, lai tie iesūta viņam savus krājumus. Tā mēs redzam, ka Smelters kļūst par Latgales tautas dziesmu krāšanas vadītāju un dedzīgāko mudinātāju. Tajā arī pastāv viņa nopelni, jo viens pats Smelters savācis tikai 1539 tautas dziesmas. Tādā gadījumā viņu pārspēj gan Krustpils pagasta krājējs Dreimanu Pēteris ar 2582, gan arī Laizāns ar 2458 t. dz., Tikai, ja Smelteram pieskaita viņa draugu savāktās tautas dziesmas, draudīgā situācija mainās, un viņš ar 2699 t. dz. izvirzās pirmajā vietā. (Kā palīgi Smelteram bija vēl septiņi krājēji, starp kuriem kā čaklākie ir K. Skrinda ar 616 un J. Aizpurīts ar 247 dziesmām).

Tautas dziesmas Smelters visvairāk vācis Līvānu pagastā. Daudz savākts arī Varakļānos un Sakstagalā. Kopā ar palīgiem dziesmas vāktas no 26 draudzēm.

Pēteris Smelters dzimis 1868. gadā Varakļānu pagastā. Jau agrā bērnībā iemīlējis tautas dziesmas. Mācījies Rēzeknes pilsētas skolā un Pēterpils garīgajā seminārā. 1894. gadā pēc semināra beigšanas viņš strādā par baznīckungu vairākās Latgales draudzēs. Pēdējā laikā viņš dzīvo Sventē. ³⁸⁾

---

37) Visendorfa etnografiskajā pētījumā "Materialen zur Ethnographie des lettischen Volksstammes des Witebskischen Gouvernements" (Jelgavā 1897. gadā) ir arī dažas latgaļu t. dz.

38) Plašās Smeltera bibliografijas vietā der minēt tikai V. Skujas rakstu Zīdūnī 1938. g. 12. num. kā labāko.

1899. g. Smelters izdod arī pats savu krājumu: "Tautas dzīsmu, pōsoku, meikļu un parunu vōceleite". Te ievietotas 2 pasakas, 188 mīklas, 183 parunas un 47 tautas dziesmas (4 no tām ir tautas romances). Tautas dziesmām pievienots arī iesūtītāju registers. Tā ir zinātniskā izkārtne, aiz kuŗas slēpdamies. Smelters varēja izdot savu grāmatiņu rakstu aizlieguma laikā.

Dreimaņu Pēteris, kas ar 2582 dziesmām seko tūlīt pēc Smeltera - ir vācējs no Krustpils pagasta.

Kā otrs galvenais tautas dziesmu krājējs uzskatāms F. Laizāns. No viņa 2458 dziesmām lielākā daļa savākta Ludzas apriņķī. Pavisam viņš ir vācis dziesmas no 12 draudzēm.

Felikss, Boleslavs Laizāns ³⁹⁾ dzimis 1871. g. Sakstgala pagastā. Mācījies pagasta skolā un Pēterpils garīgajā seminārā. Pirmo tautas dziesmu krājumu savācis vēl semināristis būdams. Iesāko darbu turpinājis arī vēlāk līdz 1922. gadam. Savas tautas dziesmas viņš visu laiku kārtojis un domājis izdot atsevišķā grāmatā, līdz beidzot kādā ugunsgrēkā liela daļa materiālu sadegusi. 1365 folkloras objektus Latviešu folkloras krātuvē nodevis N. Rancāns. Laizāns miris 1931. g.

Kā pārējie šā laika rosīgākie tautas dziesmu krājēji ir: K. Ozoliņš, Steinbergu Jānis, Eglītes Nīcis u. c. Pavisam no Latgales tautas dziesmas iesūtījuši 29 krājēji, kas kopā savākuši 13144 t. dz. No visa Barona krājuma tas aizņem tikai 16. daļu. Ja nu vēl atskaitītu Krustpils pagasta tiesu, šī daļa paliktu uz pusi mazāka. Taču labi, ka vismaz tā.

Bez Trasuna, Smeltera un Laizāna pie pirmajiem t. dz. krājējiem jāpieskaita arī bazn. J. Višņevski. Iespējams, ka viņš t. dz. vācis jau kopā ar Trasunu; varbūt arī vēlāk. Viņa savāktās 3000 t. dz. neuzmanības dēļ sadedzinātas. (Drywa, 1913. g., 5).

2. Pasaku krājēji prof. P. Šmitam.

Mūsu lielākais pasaku krājums ir prof. P. Šmita "Latviešu pasakas un teikas", Rīgā 1925. - 1938. gadam, kas ar saviem 15 sējumiem ⁴⁰⁾ var droši stāties blakus Barona Latvju Dainām. Un arī folkloras krāšanas vēsturē tas ir pavisam cits posms.

---

39) D. Latkovskis op. cit. 10. num.

40) 98 latgaliešu pasakas no šī krājuma izdotas arī atsevišķi - Latgaliešu pasakas prof. P. Šmita izlasītas. Rīgā, 1937. g.

Tā jau iepriekš varam būt droši, ka latgaļu tiesa te nebūs tik bēdīgā stāvoklī kā iepriekš. Tā Zīdūnī 1925. gada 1./2. num. prof. P. Šmits publicē aicinājumu - vākt Latgales pasakas - reizē ar visnepieciešamākajiem un ļoti pareizajiem aizrādījumiem krājējiem. Un darbs iet uz priekšu. Lai gan jau tajā pašā gadā iznāk krājuma 1. grāmata, tautas pasaku vācēji strādā ar tādu aizrautību, ka atved Šmitam "vairākus simtus un pat tūkstošus pasaku" 41).

Pirmā no šādām krājējām ir Vera Zacharska, kas visas savas 190 krājumā uzņemtās pasakas savākusi pati. Lielākais pasaku vairums viņai ir no Makašānu pagasta. Sava tiesa ir arī no Sakstagala un Silajāņu pagasta.

N. Rancāns jāmin kā otrs centīgākais Latgales pasaku krājējs. Gan pa lielākai daļai ar skolnieku palīdzību viņš ir savācis ap 150 pasaku. - Bet mēs maldītos, ja ar šo vien domātu izsmelt Rancāna nozīmi Latgales folkloras krāšanā. Tā M. Bukšs savā monogrāfijā 42) pie zudušajiem Rancāna rokrakstiem pieskaita 100 latgaliešu pasaku krājumu, ko Rancāns gribējis izdot pēc 1910. gada. Jāatzīmē te arī tas, ka pateicoties Rancāna pūlēm ir publicēts lielākais latgaliešu mīklu krājums 43). Tad pēc prof. P. Šmita tautas dziesmu papildizdevuma registra redzams, ka Rancāns ir savācis arī krietnu t. dziesmu krājumu. Beigās jāpiezīmē vēl, ka tikai pateicoties Rancāna pamudinājumiem viņa vadītā Aglonas gimnazija izvērtusies par čaklāko folkloras krājēju skolu. Ar 32733 folkloras objektiem šī gimnazija vēl 1931. gadā stāvēja pirmajā vietā starp visiem Latgales folkloras krājējiem 44). Kad Rancānu 1929. gadā iecel par Rēzeknes skolotāju institūta direktoru, Aglonas gimnazija savu vadošo vietu sāk pamazām zaudēt, un ap 1933. gadu čaklākā folkloras krājēja godu iegūst jau minētais Rēzeknes skolotāju institūts. - Vai tas nav diezgan zīmīgi?

---

41) Ad. Erss, Latgales garamantas. - Sējējs 1939. g. 12. num.

42) M. Bukšs, Moņsinjors N. Rancāns, Rīgā, 1939. g.

43) Tas iespiests vispirms rakstu krājumā "Jaunības dūmas". Rēzeknē 1915. gadā, pēc tam izd. arī atsevišķā novilkumā - "Latvīšu tautas meikles", Rēzeknē, 1915. g.

44) Sk. pārskatu par čaklākajiem Latgales folkloras krājējiem - Latgolas Škola. 1932. g. 10./12. num.

Monsinjors Nikodems Rancāns dzimis 1870. gadā Ludzas apr. Mācījies Ludzas pilsētas skolā, Pliskavas reālskolā, tāpat arī Pēterpils kaņaskolā. Pēc tās beigšanas Rancāns komandēts uz Franciju. Pēc atgriešanās no ārzemēm Rancāns iestājas garīgajā seminārā, kurā beidz 1896. gadā. Miris 1933. gadā. Latgales kultūras vēsturē N. Rancānam liela un neatņemama nozīme.

Latgales pasaku krāšanas darbā liela nozīme ir arī apgādam Latvju kultūra. Ap 1925. gadu tas sūtīja savus krājējus uz Latgali, kas tur rakstīja pasakas. Tā Latvju kultūrai bez paraksta vien iesūtītas 130 pasakas.

Kā centīgākie pasaku krājēji prof. Šmitam bez tam vēl mināmi:

A. Garijone 127 pas.

M. Garkolne 72

S. Uljanovska 69

R. Tabine 60, kas 1923. gadā ir izdevusi arī pati savam visai lielu, bet glītu pasaku krājumu ⁴⁵⁾. Te ievietotas 9 pasakas, ko viņai uzrakstījuši skolnieki.

Bez jau minētajiem pasaku krājējiem ir arī vēl daudz citu. Visi kopā tie savākuši 1343 pasakas. Tā kā visā krājumā ir 7746 pasakas, tad Latgales pasakas sastāda 6. daļu no visa krājuma. Tas ir tiešām krietni daudz.

3. Ticējumu krājēji prof. P. Šmitam.

Prof. P. Šmita "Latviešu tautas ticējumi" ir ne mazāks kapitāldarbs 4 lielos sējumos, kas iznākuši Rīgā 1940.-1941. gadam. Tas ir pēdējais Šmita darba vainagojums: - darbs iznāca jau pēc autora nāves. Te ekscerpēti visi vecie autori un sniegti arī pašas tautas formulējumi. Atšķirībā no pasaku krājuma te ir raksturīgs tas, ka 1940. g. izdotie ticējumi pa lielākai daļai ir bijuši jau sakrāti līdz 1925. gadam. Taču attiecībā uz Latgali apstākļi, liekās, palikuši tie paši. Tāpat tajā pašā Zīdūņa 1925. gada 1./2. numurā lūgts sūtīt arī ticējumus, liekās, nāks tāda pat atsauce, - bet aina ir pavisam citādāka.

No čeklākajiem Latgales ticējumu krājējiem jāmin Veru Podis, ar kuras vārdu parakstīti trīs simti ticējumu. Ar to viņa izvirzījusies tālu citiem krājējiem priekšā. Lielāko savu ticējumu daļu V. Podis savākusi Rēzeknē.

---

45) Naizmērstule, Tautas posokas, 1923. g.

V. Pilipjonoks no Asūnes iesūtījis 186 ticējumu. A. Salmanam no Balviem iespiesti 170 ticējumi.

Tad : T. Beča	165 tic.
A. Zālīte	132
A. Aizsils	103
S. Zvaigzne	93
J. Rupjais	73
P. Šmits	68
K. Jansons	66
A. Borozinska	52 u. t. t.

Liels skaits krājēju te paliek vēl neminēts. Pavisam no Latgales uzņemti 2374 ticējumi. Tā kā visā krājumā ir 36790 ticējumu, tad latgaļu ticējumi aizņem 15. daļu no visa krājuma. Tas ir stipri maz. Te tieši vainojams tas apstākļis, ka lielākā šo ticējumu daļa ir bijusi sakrāta jau līdz 1925. gadam.

4. Tautas dziesmu krājēji prof. P. Šmita papildizdevumam.

Prof. P. Šmita "Tautas dziesmas" (Rīgā, 1936. - 1939. gadam) ir beidzot tas krājums, par kuru var visvairāk priecāties. Tas ir tikpat kā Latgalei veltīts, un ne par velti ir papildinājums Kr. Barona Latvju Dainām. Un te taču izmantoti arī milzīgi plašie Folkloras krātuves materiāli, kur Latgale droši turās līdz citiem apgabaliem.

No šī krājuma registriem tad nu redzam, ka visvairāk t. dz. savācis Rēzeknes skolotāju institūts. Institūta vārds dominē 34 pagastu sarakstā. Visvairāk tautas dziesmu institūts savācis no Rēznas (127) un Liepnas (103) pagasta. Pavisam kopā Rēzeknes skolotāju institūta vārdu nes 1582 tautas dziesmas.

Otrā vietā seko Ludzas valsts vidusskola. Tā savākusi 801 t. dz. Starp 19 skolnieku apmeklētajiem pagastiem izceļas tuvākais - Zvirgzdenes pagasts. Tālāk:

Riebiņu pamatsk.	506 t. dz.
J. Utināns	428
V. Jelgavas skol.inst.	381
A. Smagars	374
J. Krastiņš	309
Preiļu pamatsk.	273
E. Kārklīņa	252
Aglonas gimnaz.	223
Mērdzenes Pušmuc.p-sk.	220
V. Bojārs	218 u. t. t.

Ļoti daudzi krājēji te paliek neminēti. Pavisam kopā prof. P. Šmita krājumā figurē 270 t. dz. krājēji no Latgales. Kopā tie iesūtījuši ap 13400 t. dz. (Te es pieskaitu arī to iesūtītāju dziesmas, kas gan nav atzīmējuši dzirdēšanas vietu, bet iesūtījuši, domājams, Latgales tautas dziesmas). Tā kā visā krājumā ir 32049 tautas dziesmas, tad redzam, ka Latgales tautas dz. aizņem gandrīz pusi no visa krājuma. Varam tāpēc puslīdz droši apgalvot, ka ar to esam panākuši to, kas bija nokavēts, veco laiku nevarības izdarītā kļūda tiek labota.

Vēl redzam, ka tautas dziesmu krājēju skaits ir nesalīdzināmi pieaudzis. Tas ir acīmredzams Folkloras krātuves nopelns. Tad vēl raksturīgi tas, ka folkloras krāšanas laukā galveno vietu tagad ieņem skolas. Tā tas darbs, ko kādreiz veica romantiķi un vēlāk tautas atmodas darbinieki, tagad uzticēts skolām. Jau nākaajos laikos tāpēc vairs par profesionāliem folkloras krājējiem nevaram daudz runāt. Tik tālu viss ir mainījies. Bet ir arī sevs labums no tā. Mums ir garantija, ka folkloras krāšanas straume neatstās neapskalotu nevienu tautas tradīciju glabātāju.

Sistēmas pēc jāsaka daži vārdi arī par citiem folkloras materiālu krājumiem un to krājējiem.

P. Birkertam ir samērā plašs tautas anekdotu krājums 46). Taču no Latgales te ir tikai 52 anekdoti. Starp 4050 citiem anekdotiem tas ir smieklīgi maz.

P. Birkertam ir arī līdz šim plašākais parunu sakopojums 47). No 2230 parunām 237 ir no Latgales. Tas sastāda 13. daļu. Latgales parunas Birkertam nodevis Preiļu skolotājs P. Caunītis un Viļānu - O. Rozīte.

P. Birkerta mīklu krājumā 48) ir arī 147 latgaliešu mīklas. Arī par tām nav vērts runāt. Ja Birkerts saka, ka tas esot līdz šim lielākais mīklu krājums, tad ne jau Latgales mīklu. Nez vai nu Birkerts ir skatījies tajās 500 mīklās, ko izdevis M. Rancāns.

Būtu te vēl jārunā arī par buņamo vārdu, tautas ārstniecības materiālu, bērnu dziesmu, tautas muzikas materiālu u. c. objektu vākšanu, bet tā kā šajās nozarēs tikpat kā nav nekādu nopietnāku publikāciju, tad tas atkrīt.

---

46) P. Birkerts, Latvju tautas anekdotes, Rīgā, 1929. g.

47) P. un M. Birkerti, Latviešu sakāmvārdi un parunas. Rīgā, 1927. g.

48) P. Birkerts, Latvju tautas mīklas, Rīgā, 1927. g.

5. Sīkāki krājumi un uzraksti.

Folkloras materiālu publicējumi 20. g. s. sākumā stipri pieaug. Te aizrādīts tikai uz svarīgākajiem iespiedumiem pēc 1894. gada.

Daugavas Katoļu Kalendarā:

1904. g. - 10 tautas dziesmas,

1905. g. - 8 t. dz.

Katoļu Mōju Kalendarā:

1904. g. - P. Smeltera rakstā 37 t. dz.,

1906. g. - 2 t. dz. un 18 četrindas no Jurdža iesūtītajām t.dz.,

1907. g. - 7 t. dz. četrindas un 73 Smeltera mīklas,

1908. g. - 7 t. dz.

Daugavas Latvišu Kalendarā:

1905. g. - 9 t. dz. četrindas,

1906. g. - 4 pasakas,

1907. g. - 17 t. dz.,

1908. g. - 50 laika novērošanas ticējumi,

1909. g. - 9 t. dz.

Atsevišķi krājumi:

1908. g. - Fr. Obšteins un O. Skrinda, Dzīsmu Voceleite, Pēterpilī.

1908. g. - Draugs (Fr. Kemps), Myusu tautas teikas un posokas, Līvānos. Plāna grāmata ar 10 pasakām.

1913. g. - S. Cunskis, Latvišu tautas posokas, Rēzeknē. Vēl plānāka grāmata ar trim pasakām.

1914. g. - S. Cunskis, Latvišu tautas dzīsmes, Rēzeknē. 55 t. dz.

1918. g. - E. Kozlovskis, Dzimtines skanes, Rēzeknē I un II daļa. Te tautas dz. gan laika lielāko daļu ņemtas no jau iespiestajiem krājumiem.

1930. g. - L. Bērziņš, Boršovys dzīsmis, Rīgā. Diezgan mazs, bet īpatnējs izdevums. Te iespiestas 33 t. dz.

1931. g. - L. Bērziņš, Aglonas dziesmas, Rīgā. Tāds pat izdevums ar 36 t. dz.

6. Prof. P. Stroda darbība.

Tūlīt pēc pasaules kara Latgales folkloras krājējiem bija neapskaužams stāvoklis. Folkloras krātuve vēl nebija nodibinājusies, Ja Rīgā bija Kr. Barona piemiņas biedrība vai folkloras materiālus vāca prof. P. Šmits, tad Latgales folkloras materiāli (cik to vispāri bija) atradās privātu personu rokās.

1921. gadā Latgales folkloras materiālu krāšanas vadību uzņemas Latgales skolotāju savienība.

"Latgolas Škola" savā 1921. gada numura 24. lp. publicē garu aicinājumu krāt tautas tradīcijas. Tāds pats aicinājums un redakcijas pateicība arī 1923. gada 3. numura 12. lp.

1923. g. 4. numurā Anna Bērzkalne runā par Latviešu folkloras krātuves dibināšanu, un lūdz sūtīt tautas tradīcijas viņai.

Taču lielāki panākumi laikam būs bijuši prof. P. Strodam, kas 1922. gadā uzņemas Latgales folkloras krāšanas vadību. 1922. gada 7./8. Zīdūņa numurā viņš publicē aicinājumu vākt tautas tradīcijas. Nedrīkst pielāst, ka tas, kas gadu tūkstošiem ticis rūpīgi glabāts, nolaidības dēļ zustu. Zīdūņa redakcijā jau esot sakrāts pāri par tūkstoti dažādu tautas dziesmu. Zīdūnī 1923. gada 1. numurā arī Jelgavas valsts reālgimnazijas skolotājs K. Corbiks pateicas un lūdz sūtīt tautas tradīcijas vai nu viņam, vai Zīdūņa redakcijai.

Stroda aicinājumam ir bijuši labi panākumi, un Folkloras krātuvē pašlaik ir 7739 Stroda nodoti folkloras materiāli. Atsevišķu krājēju starpā tāpēc Strods vēl tagad ir pirmajā vietā. - Visu to attiecīgi novērtējot, gribās arī Strodu pieskaitīt pie izcilākajiem Latgales folkloras krājējiem.

Prof. P. Strods ⁴⁹⁾ dzimis 1892. gada 1. maijā Varakļānu pagastā. Mācījies Varakļānu pagasta un Rēzeknes pilsētas skolā. 1911. - 1917. gadam studē Pēterpils garīgajā seminārā. 1917. un 1918. gadā strādā Krāslavā par vikāru. 1918. un 1919. gadā ir prāvests Kombuļos, bet 1920. gadā Stirnienē. No 1920. - 1923. gadam strādā Rēzeknē kā ticības mācības skolotājs. 1923. g. - 1926. gadam specializējas filozofijā Insbrukas un Vīnes universitātēs. No 1924. gada ir licenciāts, bet no 1926. gada dr. 1926. gadā strādā Aglonas gimnazijā, tad Izglītības ministrijā. Pēc tam visu laiku darbojies pie Romas Kat. teol. augstskolas un fakultātes. Palīdzējis prof. P. Šmitam izskaidrot latgaliešu dziesmu grūtāk saprotamās vietas.

III JAUNĀKAIS POSMS.

Folkloras krātuves darbs un visjaunākā laika folkloras krājēji

1925. gada rudenī beidzot sāka darboties Folkloras krātuve. Latgales folkloras krāšanas vēsturē tas nozīmē jauna laikmeta iestāšanos. Folkloras likteņi tagad ir drošās rokās, folkloras krāšanas darbs tiek plānveidīgi kārtots un vadīts. Tas liek cerēt, ka Latgales bagātīgā folklorā neaizies bojā.

49) Latvijas Universitāte divdesmit gados, II d., Rīgā, 1939. g.

Folkloras arhīvu darbu vairs nevar salīdzināt ar to, ko agrāk veica atsevišķi entuziasti. Darbs tagad centralizēts veselam apgabalam vai valstij. Visu aprindu cilvēki ir iesaistīti vākšanas darbā. Sevišķos gadījumos tiek rīkotas arī ekspedīcijas. Parasti gan galveno folkloras krājēju masu sastāda skolu jaunatne. Skolnieki gan ir mazāk uzticami darbinieki, bet jaunu tautisko sajūsmu gaidīt arī būtu aplami. Un arī skolnieku uzrakstījums īsta lietpratēja rokās neko daudz no savas vērtības nezaudē. Materiālu varianti un stingrie formas kanoni sniedz labas pārbaudes iespējas.

Latviešu folkloras krātuvē visi iesūtītie materiāli tiek šķiroti 25 nozarēs. Visu laiku tiek vesta sīka bilance. Ja arī tagad aicinājumi retāk parādās, tad sasniegumi gan tiek vēl arvien publicēti. Folkloras materiāli gan tiek kārtoti tā, lai tie būtu viegli pieejami zinātniskai pētīšanai, taču ~~tas tā nav~~ visos virzienos. Tā, piem., pateikt, cik pašlaik folkloras objektu ir no Latgales starp visiem pašlaik krājumā esošajiem 2.269.917 variantiem - ir grūti. Tas prasa sīkāku un ilgāku pētījumu, tas savukārt ir atkal pilnīgi jauns temats. Tāpēc te arī īstenībā nedošu kaut cik sistematisku Folkloras krātuves darbības aprakstu un novērtējumu, bet sniegšu tikai ziņas par visčaklākajiem latgales folkloras krājējiem, kas tālu izvirzījušies lielās vācēju masas priekšgalā.⁵⁰⁾

Rēzeknes skol. institūts	-	48.218
Aglonas gimnazija	-	32.743
Valsts Ludzas vidusskola	-	20.970
Vilākas pamatskola	-	12.607
Rēzeknes komercskola	-	11.248
Preiļu pils. pamatskola	-	6.562
Riebiņu pamatskola	-	4.871
Rēzeknes valsts gimnazija	-	4.351
Krāslavas valsts gimnazija	-	3.393
D-pils skolot. institūts	-	2.982
Krāslavas valsts pamatskola	-	2.769
Varakļānu gimnazija	-	2.305
Balvu komercskola	-	1.754
Rēzeknes arodskola	-	1.460.

---

50) Pēc ziņām Latviešu folkloras krātuvē 1943. g. novembra mēnesī.

Atsevišķas personas:

P. Strods	-	7. 739
A. Smagars	-	4. 095
A. Ārmanis	-	3. 257
P. Smelters	-	3. 036
J. Utināns	-	2. 270
N. Rancāns	-	2. 239
E. Kārklīņa	-	2. 221
E. Strautiņa	-	3. 638
Dr. O. Skrinda	-	1. 590
H. Tichovskis	-	1. 484
A. Jurdžs	-	1. 455
F. Laizāns	-	1. 365.

Skolu sarakstā visai redzamā vietā būtu jāievieto arī Valsts Jelgavas skolotāju institūts, bet tā kā pašlaik nav zināms, cik no 70.822 variantiem institūts savācis Latgalē, tad tas izpaliek. Līdzīgi ir arī ar A. Aizsilu, kam no atsevišķajiem krājējiem varbūt pat pienāktos pirmā vieta. Bet tāpat nav zināms, cik no 19.965 variantiem viņš savācis Latgalē. Nav arī zināms, cik materiālu kuņš krājējs iesūtījis ar skolas vārdu, un cik ar savu (kaut vai Tichovskis).

Tāpat par agrākajiem skaitļiem runājot, jāaizrāda, ka ne jau visas Latvju Dainas registros minētās t. dz. ir arī iespiestas (un kā atkal šī iespīšana domāta). Tātad folkloras krājēju nopelni nav tik vienkārši skaitļiem mērījami.

Un tomēr, lai īsti varētu novērtēt Latgales folkloras lielāko krājēju nopelnus, ir jābalstas uz tiem pašiem skaitļiem un sevišķi uz vēstures apstākļiem. Laikam gan citiem tas ir liecies mazāk svarīgi, tāpēc par Smeltera nopelniem gan ir daudz runāts, bet Rancāns ar Strodu tikpat kā pavisam aizmirsti. Folkloras krāšanas vēsturē tiem ir vienādi nozīmīgi nopelni. Sevišķi Rancānam turpmāk jāierāda cienīgāka vieta.

LITERĀTŪRA.

1. Indriķa Livonijas chronika. Rīgā, 1936.
2. Prof. A. Speke, daži poļu 16. g. s. avoti par mūsu senču ticējumiem. (IMM 1930. 5/6.)
3. K. Estreicher. Bibliografia Polska XV + XVI stol. Kraków. 1875.
4. K. Estreicher. Bibl. Polska. Część II, T. I. Kraków. 1882.
5. K. Egle, Tautas tradīciju krāšana. Latviešu lit. vēsture L. Bērziņa redakcijā I. Rīgā, 1935.
6. Dr. J. Kleijntjenss, Latvijas vēstures avoti jezuītu ordeņa archīvos I, II. Rīgā, 1940., 1941.
7. Prof. K. Straubergs, Latviešu burāmie vārdi II. Rīgā, 1941.
8. V. Manharts, Latviešu - Prūšu mītologija. Rīgā, 1936.
9. E. Kurtz, Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu über ihre wirksamkeit. Riga, 1925.
10. S. Rostowski, Lituanicarum Societatis Jesu historiarum libri decem. Parisiis, Bruxellis. 1877.
11. Załęski, Jezuci w Polsce T. V.
12. Nauka Chrzesciańska Łotewskim Językiem Wyrazona. Wilno. 1775.
13. P. Baško, Izejimējumi latgalīšu rakstnīceibas vēsturē. Rakstu kr. "Sējējs" II. 1928.
14. M. Apels, Latgalīšu literaturas vēsture. Rēzeknē, 1935.
15. Cand. phil. M. Bukšs, Dažas ziņas par latgaļu dzeivi 17.g.s. Zīdūnis, 1939. g. 5. num.
16. B. Brežgo, Latgale 17. g. s. Sējējs, 1937. g. 7. num.
17. A. Brandt, Polnisch-Livland und dessen Bewohner. Das Inland. 1845. g. 27. num.
18. Magazin der lett. lit. Gesellschaft. Bd.: 14. II; 17. II; 20. I; 19. II.
19. A. Goba, Latgale. Rīgā, 1933.
20. J. Macilewicz, Pawuciejszona un wyssajdi sposobi. Wilna, 1850.
21. Inflantuziemes Łajkagromota aba Kalenders uz 1862. godu.
22. Э. Вольтер, Материалы для этнографии Латвийского племени Вумебской губернии. С. Петербург. 1890.
23. H. Tichovskis, Pirmie tautas tradīciju krājēji Latgalē. IMM 1937. g. 3. num.
24. St. Ulanowska, Łotysze Inflant Polskich. I d. Krakovā, 1891.

25. Prof. P. Šmits, Mūsu pasaku krājumi. Daugava 1928. I 504.lp.
  26. Zbiór wiadomosci do Antropologii Krajowej 18. Krakovā, 1895.
  27. Wl. Weryho, Podania Łotewskie. Warszawa. 1892.
  28. Auning, Über der lettische Drachen Mythus. Mag. der lett. lit. Gesellschaft 19. I. 1891.
  29. V. Skuja, Tautas dzīsmes un Pīters Smelers, Zīdūnis 1938. g. 12. num.
  30. D. Latkovskis, Naionalō atmūda Latgolā. Jaunais Vords 1939.g. Nr. 10, 17.
  31. Latvišu tautas meikles. Sakōrtōja T. Miglinīk. Rēzeknē, 1915.
  32. A. Erss, Latgales gara mantas. Sējējs 1939. 12. num.
  33. Prof. P. Šmits, Latviešu pasakas un teikas. Rīgā, 1925.-1938.
  34. Prof. P. Šmits, Latviešu tautas ticējumi. Rīgā, 1940.-1941.
  35. Prof. P. Šmits, Tautas dziesmas. Rīgā, 1936.-1939.
  36. Latvijas Ūniversitāte divdesmit gados II. Rīgā, 1939.
  37. Leidz I.X-31. g. latv. folkloras krōtōvei tautas tradīcijas īsyutējušas šaidas Latgolas školās un školotōji un atsevišķas persōnas. Latgolas Škola, 1932.g. 10./12.
-